

ŠT. 4, LETO 2020, LETNIK 53

NAŠ ZBORNIK⁴

ZVEZA DRUŠTEV ZA POMOČ OSEBAM Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU SLOVENIJE

SKRITI TALENTI

ZVEZA
SOŽITJE

Skriti in odkriti

O nadarjenih plesalkah Evi in Andreji smo v Našem zborniku že pisali. Pogosto predstavljamo tudi športne dosežke, ki jih posamezniki ali skupine dosegajo na regijskih, državnih ali mednarodnih tekmovanjih. Tudi o zmožnostih, ki jih posamezniki pokažejo na abilimpijadi, smo že večkrat pisali. Večinoma so to dosežki v ročnih spretnosti. Imamo nadarjene slaščičarske posameznike. Likovno nadarjenost Maše, Vesne, Melite in drugih smo lahko občudovali na razstavah likovnih del. Nekatere med njimi odlikuje ustvarjalnost, druge natančnost, tretje vztrajnost, Alekovo spretnost prerisovanja in Tamarine zgodbe v skrivni pisavi smo lahko videli v dokumentarnem filmu Posebne zgodbe in tudi v naši reviji smo ju že predstavili. Pravzaprav smo v Našem zborniku predstavili že marsikatero zgodbo o posebnem talentu, ne da bi se tega prav dobro zavedali. Res pa je, da se nekatera imena pojavljajo pogostejše, da so posamezniki, katerih skriti talent so starši ali pedagogi že odkrili in nanj opozorili tudi druge.

Neka sposobnost pri posamezniku lahko izstopa glede na druge njegove dosežke in raven njegovih siceršnjih sposobnosti, sposobnost pa lahko izstopa tudi v primerjavi z drugimi vrstniki, ki nimajo motenj v duševnem razvoju. Nekatere teh sposobnosti lahko razumemo, nekaterih ne moremo niti razumeti, ker so to izjemno izstopajoče lastnosti, ki si jih ne znamo razložiti. Tudi oni sami jih ne znajo razložiti. »Edo to ve.«, je napisala Branka D. Jurišić v svojem prispevku o otokih genialnosti.

V ustanovah za vzgojo, izobraževanje, delo in varstvo oseb z motnjami v duševnem razvoju so že dolgo tega postali pozorni na dosežke posameznikov – tako je nastala specialna olimpijada v športu, abilimpijada drugih zmožnosti, Ivan Plesec odgovarja na vprašanja o nastanku likovne kolonije. Prvič pa se pojavlja na straneh naše revije ime Jakob Šircelj, dvajsetletnik, ki je izjemno spreten pri računalniškem prostorskem oblikovanju, ki fotografira, snema s filmsko kamero, montira posnetke in jih opremlja z glasbo in je po spletu povezan z ameriški in kitajskimi prijatelji, čeprav pred tem ni znal ne brati ne pisati.

V Našem zborniku bi še naprej radi predstavljali posebne zgodbe o skritih ali pravzaprav odkritih talentih, kot je predlagala Mašina likovna mentorica Erika Pavlin, le opozoriti nas morate nanje.

Tereza Žerdin

Teme v letu 2020:

Oktober - Stres ne izbira

December - Radi pojemo

NAŠ ZBORNIK

leto 53 - št. 4/2020
SLO ISSN 0340-655X
udk 376,3

Zbornik izdaja:

Zveza Sožitje - zveza društev
za pomoč osebam z motnjami
v duševnem razvoju Slovenije
Ljubljana, Samova 9,
Telefon: 01/43 69 750
Faks: 01/43 62 406
E-pošta: info@zveza-sozitie.si
http://www.zveza-sozitie.si
Izhaja šestkrat letno.

Založnik:

Forma 1 d.o.o., Ljubljana

Založniški svet:

Anka Pori, Matilda Šuman,
Helena Primc., Slava Donko,
Elizabeta Tučič

Založniško-uredniški odbor:

Helena Primc, Tanja Grunfeld,
Tanja Šoštarčič Tasič,
Tereza Žerdin, Tina Žnidaršič,
Zarja Vučič

Glavna in odgovorna urednica:

Tereza Žerdin

Jezikovni pregled: Vlasta Kunej

Oblikovanje: Aleša Vukosavljević

Tisk: Forma 1 d.o.o.,
Samova 9, 1000 Ljubljana
Tel: 040 474 686

Celoletna naročnina:

17,90 eur, za ustanove 37,07 eur,
5% DDV je vključen v ceno.
Naročnino poravnajte na naslov:
Forma 1 d.o.o., Samova 9,
1000 Ljubljana

Številka transakcijskega računa:

02036-0012027662
pri Novi ljubljanski banki d.d.

Fotografij in rokopisov ne vračamo.
Gradivo za naslednjo številko mora
biti v uredništvu najkasneje
do 5. v mesecu pred izidom.

Na naslovni strani:
Umetnost Maše Godec

Jakob Šircelj – računalnik je odkril njegov talent

Jakob obiskuje posebni program vzgoje in izobraževanja v oddelkih Centra Janeza Levca v Ljubljani. Star je dvajset let. Nanj in na njegove računalniške spretnosti nas je opozoril ravnatelj Centra Matej Rovšek.

Do vstopa v šolo Jakob ni govoril. Po njegovih kretnjah so ugibali, kaj bi rad povedal ali kaj želi. Vedel se je podobno, kot bi imel avtizem. Komisija ga je usmerila v posebni program vzgoje in izobraževanja. Starši so si ogledali Oddelke vzgoje in izobraževanja v Jaršah, bili so presenečeni in navdušeni nad izdelki tamkajšnjih učencev in se odločili, da ga bodo vsak dan vozili z njihovega dolenjskega doma v petindvajset kilometrov oddaljeno Ljubljano. Ko je bil star šest let, je šel na operacijo žrelnice, kjer so mu očistili tudi zamašena bobniča in mu s tem omogočili slišanje, s sluhom pa se je začel razvijati tudi govor.

Mnogi epileptični napadi so brisali delčke njegovih spominskih zmožnosti. Tako se Jakobova mama spomni, da so potrebovali celo leto, da je v številski niz uvrstil tudi številko sedem. V njegovem nizu števil sedmice preprosto ni bilo. Pozneje se je naučil pisati velike tiskane črke, ki jih je sprva zrcalno obračal, brati pa ni zmožel. Tem so sledile tudi male tiskane črke, s katerimi piše še zdaj.

Srečanje z računalnikom

V vasi, kjer živijo Šircljevi, so še štiri hiše z njihovimi sorodniki. Jakob se je z bratranci in sosedi družil in se na njihovih računalnikih učil igranja igrice. Kmalu so starši tudi njemu kupili rabljen računalnik. Ob igranju na njem se je srečal z navodili v angleščini. Ko mu je mama prevedla besedilo, je sliko besedila ohranil v spominu. Če sta se z mamo znova znašla na kaki računalniški strani, je zanesljivo vedel, da sta si tisto stran že ogledala. Po obliki strani je vedel, kaj piše na njej. Besede in besedila je začel prepoznavati kot slike. Tako se je ob računalniku najprej naučil brati, nato tudi prepisovati in pisati. Zdaj si dopisuje s prijatelji, bere in razume njihova sporočila ter samostojno oblikuje svoja sporočila. Napisane angleške besede razume, teže pa razume izgovorjene besede. Kot otrok je imel lego kocke, a se z njimi ni veliko igral. Zato je starše zelo presenetilo, ko je ob uporabi računalniškega programa Minecraft začel sestavljati kocke ali druge materiale in iz njih graditi sobe, hodnike, stopnišča, dvigala, zunanost in notranost zgradb. Po računalniku se je povezal z bratranci, da so se dogovarjali, kateri prostorski element bo kdo izdelal, in te elemente so potem združevali v skupno računalniško sliko.

Nedolgo zatem so se lotili igrice dirkanja z avtomobili in Jakob je v kratkem času začel ustvarjati lastne avtomobilске dirkalne proge. Tudi drugim je omogočil dostop, tako da so lahko vozili po njegovi progi. Po spletu se je povezal in se še povezuje tudi z igralci iz drugih držav in s celin, na primer iz Amerike ali Kitajske. Po zastavicah ugotovi, od kod je kdo. Z uporabo spleta se je spoprijateljil z drugimi slovenskimi fanti. Z nekaterimi gre včasih skupaj v kino, na računalniška srečanja ali skakat v trampolin park. Računalniški prijatelji ga večkrat obiščejo in tudi prespijo kako noč pri njem. Večinoma so nekaj let mlajši od njega.

Kamera in šport

Čeprav prej ni nikoli želel snemati, se je leta 2015 to nenadoma spremenilo. Kupil si je naglavno športno kamero, se jo v treh dneh naučil uporabljati in odslej snema vse mogoče. Najprej je posnel različna kmečka dela, kot sta košnja in baliranje sena, si s spleta pridobil program in vse zmontiral v videoposnetek ter ga opremil z glasbo. Videofilm je objavil na YouTubeu in tako omogočil, da si ga ogledajo tudi drugi. Kot športnik se pri atletiki odlikuje s skoki v višino in daljavo, rad plava, kolesari in igra košarko. Na športnih tekmovanjih je dobil sedemnajst zlatih, deset srebrnih in osem bronastih medalj ter osem priznanj. Zmagal je tudi na štirih državnih računalniških tekmovanjih. Tudi mnoge šolske dogodke je snemal. Pri vseh teh njegovih dejavnostih ima šola pomembno vlogo, ker so ga pri tem spodbujali.

V času koronske karantene je odkril novo strast. To je hoja po gozdu. Na dan prehodi kakih deset kilometrov. Od doma gre navadno sam, nazaj pa ga že spremlja četica prijateljčkov iz sosednje vasi, ki jih potem spet pospremi nazaj domov.

Fotoaparat

V zadnjem času je Jakob svoje poznavanje tehnike razširil tudi na fotografiranje. Na spletni prodajalni Bolha.com je zasledil, da poklicni fotograf prodaja svojo opremo. Ta je zdaj že njegova. Domačini ga včasih pokličejo za slikanje krstov, tudi v domači cerkvi večkrat sodeluje kot nekakšen uradni fotograf. Profesionalni fotoaparat, ki deluje tudi kot kamera, uporablja za snemanje različnih dogodkov. Pred kratkim je posnel oratorijsko zgodbo, ki so jo mladi igrali po vnaprej pripravljenem scenariju. Zgodbo v petih delih je samostojno zmontiral in opremil z glasbo. Z mladinsko skupino in župnikom so si jo ogledali, povedali, kaj je treba še popraviti ali dodati. Jakob pa je dodal tudi začetno in končno špico, v katero je uvrstil zabavne spodrsrlaje in poskrbel za veselo razpoloženje igralske skupine. Posnetke zgodb bodo na oratoriju (teden cerkvenih družabnih dejavnosti) predvajali kot uvodni del v dnevni program.

Jakobova mama Andreja pravi, da hčera in Jakoba ni usmerjala v dejavnosti oziroma poklice, temveč je sledila njihovim talentom in jim prepustila lastno izbiro. Starejša hči se odlikuje v risanju in je zdaj magistrica medijske grafične tehnike, mlajša pa je postala profesorica defektologinja. Obe sta zaposleni na svojem poklicnem področju. Tako kot sta njegovi sestri sami našli svojo poklicno pot, se je tudi Jakobu ob igri s prijatelji in bratranci ter ob dejavni podpori učiteljev in šole odprla lastna ustvarjalna pot. V šoli so namreč vztrajno spodbujali njegovo vključevanje v družbo, sodelovanje na prireditvah, in ko je objavil prvi posnetek na YouTubeu, se je ta njegova pot razširila tudi na šolske dejavnosti. Tako je v druženju razvijal svojo izjemno sposobnost fotografiranja, snemanja dogodkov in dogajanja s

kamero, računalniškega prostorskega načrtovanja in oblikovanja, montiranja posnetih delov in opremljanja posnetkov z glasbo. Le vprašamo se lahko, kaj neki bo še sledilo.

Razmišljam o Jakobovih vizualno-prostorsko-zaznavnih sposobnostih in se ob tem sprašujem, ali so se te izjemne sposobnosti razvijale v času, ko ni slišal, ko je bil v resnici gluh. Rada bi dobila odgovor na to

vprašanje. Še bolj me zanima, ali bo Jakobu ta njegov odkriti talent uspelo kako unovčiti tudi v življenju. Se bo v njegovem življenju našel kdo, ki bo iskal natanko nekaj takega? Jakob, vesela sem, da sem te spoznala. In hvala, ker si se odzval povabilu na pogovor.

Tereza Žerdin

ČUDOVITI UM OSEB S SAVANTOVIM SINDROMOM

Predstavljajte si, da nekdo, ki potrebuje pomoč pri oblačenju ali umivanju zob, ne razume preproste fraze, kot je »pojdi se solit«, si ne zna zapeti srajce in ima nizke rezultate pri preskusu inteligentnosti, lahko pa si zapomni vse zemljevide, kar jih je kdaj videl, je tako rekoč živi GPS in hkrati govoreča enciklopedija, ki lahko priključa na tisoče informacij. Ne, to niso le izmišljene anekdote ali lažne novice. Taki ljudje obstajajo tudi v resničnem življenju. Imajo savantov sindrom.

Najbolj znana oseba s tem sindromom je Raymond Babbitt, lik iz filma Deževni človek (Rain man), ki ga je upodobil Dustin Hoffman in zanj dobil oskarja. Film je bil prvič prikazan v osemdesetih, vendar ga poznajo tudi številne mlajše generacije. Navdih za ustvarjanje tega lika je bil resnični Laurence Kim Peek, ki je znal na pamet na tisoče knjig in je imel enciklopedično znanje s številnih področij: geografije, glasbe, literature, zgodovine, športa itn. Kim je lahko v eni uri prebral knjigo in si zapomnil skoraj vse informacije. Bral je tako, da je z levim očesom skeniral levo stran knjige in z desnim očesom desno stran. V reviji The Times (2009) so poročali, da si je Kim lahko natančno priklical iz spomina najmanj 12 000 knjig.

Savantov sindrom je redko in nenavadno stanje, pri katerem imajo osebe z duševnimi motnjami (z avtističnimi motnjami vred) nekatere »otočke genialnosti«, ki se pomembno razlikujejo od vsega njihovega delovanja. Vsaka deseta oseba z av-

tizmom ima take izjemne sposobnosti, ki jih zasledimo tudi pri drugih razvojnih motnjah ali pri drugih oblikah okvar osrednjega živčevja oziroma nekaterih boleznih. Savantske spretnosti so lahko zelo različne, najpogosteje pa so povezane z izjemnim spominom (Treffert, 2009).

Prvi je savantov sindrom opisal dr. John Langdon Down leta 1887. (Ste ob tem imenu takoj pomislili na Downov sindrom? Da, to je zdravnik, po katerem imenujemo tudi ta genetski sindrom.) Predstavil je 10 oseb z izjemnimi zmožnostmi in skoval izraz »idiot-savant«, da bi tako poudaril razlike med različnimi sposobnostmi. Beseda savant namreč pomeni »učenjak«, izraz »idiotija« pa so v tistih časih uporabljali za težje oblike motnje v duševnem razvoju. Eden od njegovih bolnikov je znal na pamet zgodovinsko knjigo o rimskem imperiju, ki je obsegla 200 strani in jo je lahko dobesedno zrecital naprej in tudi nazaj. Nekateri otroci, ki jih je opisal Down, so bili izjemni v glasbi, računstvu, čeprav je bilo njihovo delovanje na drugih področjih zelo omejeno.

Ta izjemnost in nenavadnost briljantnega uma nekaterih ljudi, ki lahko hkrati delujejo dokaj nemočno pri navadnih opravilih, vzbuja zanimanje, je privlačna snov za film in predmet neutrudnega raziskovanja znanstvenikov. Še vedno si ne znamo zadovoljivo pojasniti tega nenavadnega pojava.

Vprašanja, ki si jih postavljamo ob tem

Kaj povzroča tako raznolikost delovanja? Se taki nenavadni umi rodijo ali je to nekaj, kar se zgodi pozneje? Se tega lahko priučimo? Se take vrste genialnosti skrivajo v vsakem od nas ali je to prihranjeno le za osebe z motnjami? Kakšne so te genialne spretnosti savantov? Kako uporabne so? Lahko pomagajo osebam z motnjami izboljšati njihovo delovanje tudi na drugih področjih ali je to le za televizijski nastop v rubriki Zanimivost?

Se tak nenavadni um rodi ali je to nekaj, kar se zgodi pozneje?

Hughes (2012) opisuje dve vrsti sindroma savanta: prirojenega in pridobljenega. Med številne primere prirojene vrste tega sindroma umeščamo:

- izračun koledarja (oseba lahko hitro pove dan v tednu za kateri koli datum v preteklosti – na primer, kateri dan je bil 5. julija 1813);
- izjemne glasbene sposobnosti (oseba lahko zaigra po spominu tudi več tisoč skladb; znan je »slepi Tom«, Tom Wiggins, ki je lahko na klavirju zaigral na tisoče skladb – z vsako roko drugo, med igranjem pa je pel tretjo);
- hiperleksijo (oseba lahko na primer v osmih sekundah prebere stran v knjigi in priključ vsebino z 99-odstotno natančnostjo);
- tridimenzionalno risanje, pomnjenje zemljevidov, pesmi, slik.

Osebe s pridobljeno obliko savantovega sindroma razvijejo izjemne spretnosti po poškodbi možganov ali bolezni, navadno levo frontalno temporalno. Ta vrsta okvare nekako preprečuje »tiranijo leve hemisfere«, ki povzroči razvoj savantskih spretnosti v desni hemisferi. Drug način zaviranja levega

temporalnega področja je raba magnetne stimulacije možganov, ta približno polovici ljudi z značilnim razvojem omogoči izkazovanje novih spretnosti, ki jih pred to stimulacijo niso imeli. Ta odkritja so šele na začetku in za zdaj še ni jasne teorije, ki bi povsem pojasnila savantske spretnosti; nekateri avtorji domnevajo, da se te skrivajo v vsakem od nas in moramo le odkriti, kako dostopati do njih (Snyder, 2009). Pri tem se verjetno ne želimo na račun savantskih spretnosti odreči navadnemu delovanju v vsakodnevnem življenju, kar bi bila posledica poškodb ali bolezni.

Pogostost savantovega sindroma in razvoj izjemnih sposobnosti

Med osebami s tem sindromom je več moških kot žensk (razmerje med spoloma je 5 : 1), večinoma se sindrom pojavlja pri osebah z motnjami v duševnem razvoju, ki imajo inteligenčni kvocient med 40 in 70 (Kaufman, 2014). Podobno kot druge osebe z avtiističnimi motnjami imajo osebe s savantovim sindromom ozek nabor spretnosti, ki so navadno zelo strukturirane, temeljijo na pravih in so pogostejše nebesedne (glasba, izračuni koledarjev, vizualno-prostorske spretnosti). Med tistimi z glasbenimi spretnostmi je veliko slepih z izjemnim poslušom, med osebami z izjemnimi upodabljalnimi spretnostmi (risanje, slikanje, kiparjenje) pa se jih večina izraža zelo realistično, z veliko podrobnosti.

Savantske spretnosti se razlikujejo glede na raven izražnosti, gre za nekakšen kontinuum od hitrega in natančnega priklica podatkov (na primer poštnih števil mest ali telefonskih števil) do umetniških talentov, ki zelo presegajo raven, kakršno bi pričakovali

glede na splošno delovanje oseb z motnjo. Najbolj izjemne, genialne spretnosti pa so tako visoko razvite, da izstopajo ne glede na splošno delovanje osebe in ne glede na to, ali jih ima oseba z motnjo ali brez nje. Kaufman (2014) navaja, da so v literaturi dokumentirali kakšnih 100 primerov takih genialnih in prodornih umov.

V literaturi je zelo veliko opisov posamičnih primerov savantovega sindroma. Zanimiva pa je raziskava (Howlin, Goode, Hutton, Rutter, 2009), ki je zajela 137 oseb z avtizmom, ki so imele zelo različne sposobnosti (od težke motnje v duševnem razvoju do nadpovprečnih sposobnosti). Med njimi je bilo kar 36 oseb (28,5 odstotka), ki so imele vsaj eno izjemno spretnost (ta je bila višja od drugih, ko so primerjali dosežke ene osebe), 16 jih je imelo savantsko spretnost po pripovedovanju staršev in 8 jih je to spretnost izkazalo tudi pri preskusih (ko so dosežke posameznika primerjali z dosežki drugih ljudi). Raziskava večjega števila proučevanih oseb nam lahko odgovori na več vprašanj, povezanih s temi izjemnimi osebami. Avtorje je zlasti zanimala potrditev domneve, da so izjemne spretnosti povezane s stereotipnim vedenjem oziroma interesi, če se nekdo izjemno zanima za neko stvar in je to stvar njegovega stereotipnega vedenja – ponavljanja, kar bi lahko pomenilo, da je nekdo te spretnosti tudi izuril do popolnosti. V omenjeni raziskavi tega niso potrdili in ni bilo take povezave.

Zdi se, da so to spretnosti, ki so nekako dane, podarjene in pogosto osebe s savantovim sindromom nimajo uvida v to, kako si nekaj zapomnijo ali prikličejo iz spomina (Snyder, 2009), nekako same ne vedo, od kod se spretnost pojavi. Eden mojih prvih učencev z avtistično motnjo in pridruženo motnjo v duševnem razvoju je imel zmožnost

računanja koledarja: za kateri koli datum je povedal dan. Če sem od njega želela, da našteje dni v tednu ali mesece v letu, ni odgovoril. Sešteval in odšteval je s težavo v obsegu do 100. Ko sem ga spraševala, kako je izračunal, kateri dan je bil 21. maj leta 1903 ali kateri drug datum, je vedno odgovoril enako: »Edo to ve.«

Kaj s temi izjemnimi sposobnostmi početi? So sploh koristne za osebe s savantovim sindromom in okolico?

Savantske spretnosti so zanimive in privlačne, pogosto jih zasledimo v medijih. Nekateri starši otrok z avtizmom in drugimi razvojnimi motnjami to poudarjanje izjemnih talentov v filmih, televizijskih oddajah in novicah, moti in razburja (Happe, 2018). Tako je postalo celo dokaj razširjeno prepričanje, da ima vsaka oseba z razvojno motnjo neki »skriti« in izjemni talent – samo najti ga je treba. Če ga nima, ga nismo znali najti. To lahko vodi tudi k občutkom krivde pri starših in učiteljih.

Po drugi strani pa izjemni talenti lahko pomenijo obogatitev življenja družin oseb z motnjami. Če si v nečem dober, navadno to tudi rad počneš. Na teh področjih lažje najdeš stik z drugimi ljudmi, ki imajo podobno zanimanje. Izjemne spretnosti so ti torej lahko vir zadovoljstva, pomenijo izrabo prostega časa in omogočajo več socialnih stikov, kot bi jih morda imel brez teh spretnosti. Vse to pozitivno vpliva na samopodobo in socialno vključenost.

Poglavitna želja staršev, učiteljev in širše družbe torej ni le v tem, da bi odkrili vsak

skriti talent in ga razvijali, temveč tudi, da bi lahko otroci svoje izjemne spretnosti tudi uporabljali. V zvezi s savantskimi spretnostmi in talenti nas zanima, koliko lahko vplivamo na uporabnost teh spretnosti. V prej opisani raziskavi (Howlin, Goode, Hutton, Rutter, 2009) je bilo le 5 oseb z izjemnimi spretnostmi tudi zaposlenih. Za večino so bili ti otočki izjemnosti zgolj to – izolirani otočki, ki niso prispevali niti k zaposlovanju niti k večji socialni integraciji. Za nas, ki nas družijo skrb za osebe z motnjami in kakovost njihovega življenja, najpomembnejša vprašanja niso, kako odkrivati delovanje možganov čudovitih umov, temveč zlasti to, kako jih podpirati že v zgodnjem otroštvu, da bi zmogli svoje spretnosti razviti tako, da bodo tudi njim samim koristile v vsakodnevnem življenju: pri šolanju in učenju, poklicnem usposabljanju, zaposlovanju in druženju z drugimi. Radi bi imeli več oseb s savantovim sindromom, ki živijo kot Stephen Wiltshire. Stephen. Zanj lahko rečemo, da živi svoje sanje.

Stephen Wiltshire je umetnik z avtistično motnjo in savantovim sindromom, ki s fotografsko natančnostjo nariše celotno mesto, potem ko ga je opazoval iz zraka. Natančno nariše stavbo z vsako podrobnostjo, ki jo je le bežno videl. Pri treh letih so mu diagnosticali avtistično motnjo, govoriti se je naučil pri devetih letih, leto prej je že prodal prvo risbo. Obiskoval je specializirano šolo, tam so njegovo nadarjenost opazili in jo spodbujali. Danes je priznan umetnik, ki s svojimi deli preživlja celotno ekipo. Ima svojo galerijo v Londonu. Kličejo ga v številne prestolnice sveta, ki jih obišče, preleti s helikopterjem in tako iz zraka opazuje stavbe kakšno uro. Pozneje pa na formatu, ki meri pet ali sedem metrov, nariše vsako podrobnost, vsako okno, strešno lino, steber na mostu ...

Stephen riše navadno v mestni galeriji, kjer ga lahko med delom opazujejo. Narisal je številne svetovne prestolnice: New York, Istanbul, Tokio, Rim, Pariz ...

Njegova spletna stran:

<https://www.stephenwiltshire.co.uk/>

Viri:

Down, J. L. (1887). Lettsomian Lectures on some of the Mental Affections of Childhood and Youth. *British medical journal*, 1(1360), 149–151. Pridobljeno s: <https://doi.org/10.1136/bmj.1.1360.149>

Happé, F. (2018). Why are savant skills and special talents associated with autism?. *World psychiatry: official journal of the World Psychiatric Association (WPA)*, 17(3), 280–281. Pridobljeno s: <https://doi.org/10.1002/wps.20552>

Howlin, P., Goode, S., Hutton, J. in Rutter, M. (2009). Savant skills in autism: psychometric approaches and parental reports. *Philosophical transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological sciences*, 364(1522), 1359–1367. Pridobljeno s: <https://doi.org/10.1098/rstb.2008.0328>

Hughes, J. R. (2010). A review of Savant Syndrome and its possible relationship to epilepsy. *Epilepsy & behavior: E&B*, 17(2), 147–152. Pridobljeno s: <https://doi.org/10.1016/j.yebeh.2009.12.014>

Kaufman, S. B. (25. 2. 2014). Where do Savant Skills Come From? *Scientific American*. Pridobljeno s: <https://blogs.scientificamerican.com/beautiful-minds/where-do-savant-skills-come-from/>

Melita Vizjak je izvirna in občutljiva (2009). Explaining and inducing savant skills: privileged access to lower level, less-processed information. *Philosophical transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological sciences*, 364 (1522), 1399–1405. Pridobljeno s: <https://doi.org/10.1098/rstb.2008.0290>

The Times (December 23, 2009). Kim Peek: savant who was the inspiration for the film Rain Man. Pridobljeno s: <https://www.thetimes.co.uk/article/kim-peek-savant-who-was-the-inspiration-for-the-film-rain-man-29n3jpp5hpw>

Treffert, D. A. (2009). The savant syndrome: an extraordinary condition. A synopsis: past, present, future. *Philosophical transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological sciences*, 364(1522), 1351–1357. Pridobljeno s: <https://doi.org/10.1098/rstb.2008.0326>

Dr. Branka D. Jurišić, spec. pedagoginja

IVAN PLESEC O LIKOVNI KOLONIJI

Ivan Plesec je specialni pedagog, ki je v Centru za usposabljanje, delo in varstvo Črna na Koroškem vrsto let delal na področju likovne vzgoje in je eden od ustanoviteljev likovne kolonije za osebe z motnjami v duševnem razvoju. Pri ustanovitvi so sodelovali še Marija Pustoslemšek, Silva Fužir in dolgoletni direktor Marijan Lačen, ki je podpiral različne dejavnosti in bil tudi sam pobudnik številnih novosti pri delu z osebami z motnjami v duševnem razvoju. Bil je organizator kolonij, povezovalc likovnih mentorjev in umetnikov, ki jih je privabljal k sodelovanju na likovnih kolonijah, sodeloval je z Zvezo Sožitje, Zavodom RS za šolstvo, Društvom specialnih in rehabilitacijskih pedagogov, organiziral je razstave ...

Kako je nastala zamisel za likovno kolonijo?

V Centru za usposabljanje, delo in varstvo Črna smo bili v petdesetletni zgodovini ustanove avtorji ali soavtorji programov dela vzgoje in izobraževanja oseb z motnjo v duševnem razvoju pa tudi pobudniki specialne olimpijade, abilimpijade, srečanja Orfovih skupin. Ko je nastajala likovna kolonija, so naši uporabniki že sodelovali na tekmovanjih specialne olimpijade, na glasbeni reviji Zapijmo, zaigrajmo, zaplešimo in kar nekako samoumevno je bilo, da naredimo nekaj tudi na področju likovne vzgoje. Tako je vzniknila zamisel o organizaciji likovne kolonije, na kateri bi sodelovali otroci in mladostniki z zmerno motnjo v duševnem razvoju.

Kdaj je bila prva kolonija?

Prva likovna kolonija je potekala od 31. maja do 2. junija 1993. Na njej se je zbralo

trideset otrok in mladostnikov iz devetih slovenskih zavodov in oddelkov za usposabljanje (Ljubljane, Lenarta, Tolmina, Kranja, Ljutomera, Kamnika, Dornave, Dobrne in Črne). Na prvih kolonijah so sodelovali otroci in mladostniki, ki so bili udeleženi v programu vzgoje in izobraževanja, šele pozneje, od šeste ali sedme kolonije, so sodelovali tudi odrasli, ki so bili vključeni v varstveno-delovne centre ali v društva Sožitje, tako da so se udeležili kolonije po

društvih. Te likovne kolonije se je drugi dan udeležilo tudi sedem slikarjev, ki so s svojimi nasveti in usmerjanjem pomagali otrokom in mladostnikom. Prostor za ustvarjanje smo našli v prekrasnem okolju pri Sv. Jakobu v Koprivni. Čeprav se je večina otrok prvič srečala s tehniko slikanja na platno, so se zelo sprostiti, to so izrazili tudi s slikanjem z živimi barvami. Dvakrat so na likovni koloniji sodelovali tudi uporabniki iz Evangelische Stiftung de La Tour iz Treffna v Avstriji. Evangeličanske ustanove v Avstriji.

So bile kolonije vselej v istem kraju?

Ob likovnih kolonijah so udeleženci lahko dobro spoznali Črno in njeno okolico. Praviloma so dejavnosti vsaj en dan potekale v Črni. Sicer pa smo drugi dan, ko so slikali na platna, ustvarjali v Koprivni, na Smrekovcu, dvakrat v Podpeci, dvakrat v Topli, Javorju, Bistri, Šentanelu, pri Najevski lipi na Ludranskem Vrh, dvakrat v središču Črne, v podzemlju Pece in na Slemenu.

Kaj je bil namen likovne kolonije in kako so zamisel sprejeli v drugih ustanovah?

Udeleženci in njihovi mentorji ali spremljevalci so kolonijo zelo lepo sprejeli. Naši uporabniki so me večkrat spraševali, kdaj bo spet likovna kolonija, in prepričan sem, da je bilo podobno tudi v drugih ustanovah. Udeležence kolonije so izbirali v ustanovah. Med njimi je bilo nekaj nadarjenih, nekaj pa je bilo tudi takšnih, ki so le radi ustvarjali. Res pa je tudi, da pomen likovne kolonije ni bil samo v pridobivanju likovnega znanja, izkušenj in sposobnosti, ampak tudi v spoznavanju novega okolja. Osrednje dogajanje, ko udeleženci kolonije ustvarjajo skupaj s priznanimi koroškimi umetniki in likovnimi pedagogi, je vedno potekalo na različnih krajih, tako da so lahko skupaj s svojimi

mentorji spoznavali lepote koroške krajine v okolici Črne in ljudi, ki živijo v teh krajih. Spoznavali so nove prijatelje, z njimi navezovali stike, se sproščali, postajali samostojnejši, z razstavljanjem svojih izdelkov pa so postajali samozavestnejši na likovnem področju pa tudi na drugih področjih življenja in dela.

Kako je potekala vsakokratna kolonija? Ste imeli ustaljen vzorec dogajanja ali ste tega spreminjali glede na udeležence?

V temelju so bile likovne kolonije enake, v izvedbi pa je program vedno prinašal kaj novega. Program likovnih kolonij je bil sprva razdeljen na tri dni, od enajste kolonije pa so bile te dvodnevne. Program smo prilagajali tudi glede na to, kje nam je uspelo zagotoviti namestitve za udeležence. Likovna kolonija se je vedno začela z uradnim odprtjem. Na njej so uporabniki Centra za usposabljanje, delo in varstvo Črna udeležencem pripravili pevske ali plesne

po končanem delu se prileže malica

nastope, nastope z lutkami. Z nastopi smo udeležencem poskušali približati tematiko likovne kolonije. Tako so na primer lutkarji zaigrali igrico Veveriček drugačne sorte, ko je bila tema kolonije diskriminacija. Podobno je bilo s temami zaklad, ljubezen ... Na dogodku ob odprtju smo udeležencem predstavili program kolonije in jim dali navodila za delo. Poleg slikanja na platno, ki je na tridnevni kolonijah potekalo drugi dan, na dvodnevni pa prvi, smo vedno organizirali še kakšno likovno delavnico. Dvakrat smo organizirali tudi integrativne likovne delavnice z osnovnima šolama Mežica in Črna. Za mentorje, likovne pedagoge, specialne pedagoge in spremljevalce, starše ali prostovoljce iz društev Sožitje smo s pomočjo Zavoda RS za šolstvo organizirali tudi predavanja. Na vsaki koloniji smo poskrbeli tudi za zabavo udeležencev, ples ob glasbi, jahanje, ogled nastopa jamskega škrata, obisk rudarskega muzeja, ogled olimpijske sobe. Vrhunec vsakokratne kolonije pa je bilo odprtje razstave del, ki so nastala na koloniji. Lepo je bilo videti udeležence, ko so se fotografirali pred svojim izdelkom, kako žarijo, kako so ponosni.

Koliko likovnih kolonij in koliko udeležencev je bilo do zdaj?
So bili vsako leto drugi udeleženci ali so prihajali večkrat?

Do zdaj je bilo štirinajst kolonij. Prva je bila leta 1993, druga 1994, nato pa so bile kolonije bienalni dogodek. V teh letih se je likovnih kolonij udeležilo 479 različnih ustvarjalcev iz 56 organizacij. Nekateri so se kolonij udeležili enkrat, mnogi pa večkrat, dva več kot desetkrat. Na kolonijah je udeležence spremljalo 162 mentorjev in trije med njimi so bili na kolonijah več kot desetkrat. Na kolonijah je sodelovalo tudi 26 umetnikov.

So bile kolonije tematske? Katere tehnike likovnega izražanja ste preskušali?

Na prvih sedmih kolonijah ni bila določena kakšna posebna tema. Udeleženci so večinoma slikali to, kar so videli v naravi, ali pa kaj na temo, ki je bila povezana s krajem, kjer smo ustvarjali. Od osme kolonije pa je bila tema določena. Slikali smo na teme drugačnost, zaklad, ljubezen, delo, dom, družina.

Katere tehnike likovnega izražanja ste preskušali?

Pri slikanju na platno je bila zaželena tehnika slikanja z akrilnimi barvami in udeleženci so se tega večinoma tudi držali. Bili pa so tudi primeri, ko so se odločili za pastel, oglje, akvarel ali celo olje. Na drugih delavnicah smo delali z glino, flomastri, kredo, zidnimi akrilnimi barvami, svinčnikom. Slikali in risali pa smo na papir, karton, lesenit, iverne plošče, majice, rute in celo na asfalt. Na teh delavnicah so bili različni tudi formati, na katere smo delali, razen seveda slikanja na platno, kjer je bil vsa leta format enoten.

Kakšna je bila vaša vloga v likovnih kolonijah?

Moja vloga je bila predvsem organizacijska. Oblikoval sem program kolonije, navezoval stike s sponzorji (glavni sponzor je bilo Sožitje), pokrovitelji (pokrovitelji so bili Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Društvo specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije, Skupnost organizacij za usposabljanje Slovenije), slikarji, organiziral sem nastanitev in prehrano udeležencev, poskrbel za razstaveni prostor, postavljaj razstave del, ki so nastala na kolonijah, poskrbel za nakup materiala, ki smo ga kot organizatorji kupovali, povezoval in usklajeval sem delo sodelavcev, ki so sodelovali v posameznih fazah kolonije, vodil dokumentacijo o kolonijah, se ukvarjal s prodajo del, ki so nam jih podarili umetniki.

Kdo pa je skrbel za vsakokratni vsebinski del kolonije?

Sprva je za to skrbel organizacijski odbor (Silva Fužir, Marija Pustoslemšek, Marijan Lačen, Ivan Plesec). Po upokojitvah kolegov pa nismo oblikovali nekega organizacijskega odbora, ampak sem se za vsebine na odprtju kolonije in razstave dogovoril s sodelavci v Centru. Vsak pa je potem poskrbel za svoj del, od nastopov ob odprtju kolonije in razstave do moderiranja odprtja kolonije, programa in odprtja razstave.

Ste izdelke pokazali tudi širši javnosti?

Razstavljali smo v galeriji v Črni, v Galeriji Grad na Ravnah na Koroškem in v likovnem razstavišču Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika. Zunaj okvira likovne kolonije pa so bila dela razstavljena tudi na Pedagoški fakulteti in v Zavodu RS za šolstvo v Ljubljani, v nakupovalnih središčih City park v Ljubljani, Europark v Mariboru ter v Mercatorjevem centru v Celju. Likovna dela, ki so nastala v sklopu integrativne delavnice z učenci Osnovne šole Mežica, pa so bila razstavljena v Narodnem domu v Mežici. Vsa dela na platnih je fotografiral profesionalni fotograf Tomo Jeseničnik, Zveza Sožitje pa je te reprodukcije potem natisnila na svojih koledarjih.

So bile likovne kolonije tudi šola za likovne pedagoge? So s pridobljenimi izkušnjami dopolnjevali svoje ustaljeno delo?

To je bil tudi eden izmed naših ciljev. V tistem času v naših ustanovah ni bilo veliko zaposlenih z likovno izobrazbo in zdelo se nam je smiselno, da tudi mentorjem oziroma spremljevalcem udeležencev likovnih kolonij pripravimo nekaj, kar jim bo koristilo pri kakovosti njihovega dela. Pri tem je imel pomembno vlogo svetovalec za likovno vzgojo na Zavodu za šolstvo Marjan Prevod-

nik, ki je pripravil kar nekaj predavanj oziroma delavnic za mentorje. Vlogo svetovanja in usmerjanja pa so na prvih kolonijah imeli tudi umetniki, ki smo jih vabili na likovne kolonije. Še danes imam pred očmi, kako si je na drugi likovni koloniji neka mentorica delala zapiske ob razlaganju umetnika, ki je tudi likovni pedagog.

Kakšen je bil odnos vabljenih likovnih umetnikov do oseb z motnjami v razvoju? So se z njimi srečali prvič? So prihajali večkrat zapored isti ali vselej novi?

Kot že rečeno, smo na kolonije vabili tudi likovne umetnike. Na prvih kolonijah je bila njihova vloga predvsem svetovalna. Svetovali in usmerjali so udeležence kolonije in tudi njihove mentorje oziroma spremljevalce. To svetovanje je bilo v obliki nekih tehničnih napotkov pa tudi kot reševanje nekaterih likovnih problemov. Od osme kolonije pa so umetniki sodelovali tako, da so tudi sami ustvarjali, udeleženci pa so jim lahko malo pogledali čez ramo in jih posneli pri njihovem delu. Dela, ki so jih umetniki ustvarili na kolonijah, so potem podarili našemu Centru. Ta dela smo ponudili v odkup raznim fizičnim in pravnim osebam. Vsi umetniki, ki so se udeleževali kolonij, so osebe z motnjami zelo lepo sprejemali. Nekateri med njimi so se z njimi srečali že pred svojo prvo udeležbo na koloniji, za nekatere pa je bila likovna kolonija prvo tako neposredno srečanje z osebami z motnjo v duševnem razvoju. V teh štirinajstih kolonijah je sodelovalo šestindvajset umetnikov. Nekateri med njimi imajo akademsko izobrazbo, nekaj je samoukov, nekaj jih je bilo po poklicu tudi likovnih pedagogov. Tu bi posebej opozoril na Leandra Fužirja, ki je sodeloval prav na vseh kolonijah. Ob tej priložnosti se mu še enkrat zahvaljujem za

njegov prispevek. Potem so tu še Stojan Brezočnik, Srečko Frühauf, žal že pokojna Andrej Grošelj in Benjamin Kumprej, pa Alojz Kreuh in Mojca Kovač, če naštejem samo tiste, ki so se kolonij udeležili največkrat.

Kdo so bili udeleženci kolonije?

Glede na razpis je bila likovna kolonija namenjena otrokom, mladostnikom in odraslim z zmerno motnjo v duševnem razvoju, ki se usposablajo, živijo in delajo v centrih za usposabljanje, oddelkih pri osnovnih šolah s prilagojenim programom, varstveno-delovnih centrih, in pa članom društev Sožitje. Ker smo na likovno kolonijo redno vabili tudi Osnovno šolo Juričev Drevček, pa je bil kak udeleženec tudi z lažjo motnjo v duševnem razvoju, bili pa so tudi udeleženci, ki so poleg motnje v duševnem razvoju imeli še kakšne pridružene motnje.

V čem so se posamezniki odlikovali?

Je bila to vztrajnost pri nekem delu, smisel za barve, kompozicijo slike, ustvarjalnost, natančnost v posnemanju ...?

Vse kar ste našteali, seveda različno od posameznika do posameznika. Spomnim se dekleta in njene tehnike dela, ki je zahtevala zelo veliko vztrajnosti, natančnosti, poleg tega pa je imela tudi smisel za barve. Je pa njena tehnika zahtevala veliko časa, ta je presegal čas, ki je bil na voljo. Zaradi tega sva se z njeno mentorico dogovorila glede teme na likovni koloniji in dekle je potem na kolonijo prišlo z že na pol izdelano sliko in jo je na koloniji samo dokončalo.

Na odprtju razstave smo si večkrat slike ogledali skupaj z umetniki. In ni bilo tako malo slik, za katere je kdo izmed njih rekel: »Glej, na tej pa manjka samo pravi podpis.«

Ste si zapomnili kake posameznike, ki so se pri ustvarjanju posebej izkazali? Kdo

podajanje priznanj udeležencem

je opazil njihov talent in kdo ima zasluge, da so ga razvijali?

Glede na to, da je minilo že sedemindvajset let, odkar smo začeli z likovnimi kolonijami, in da se jih je vsa ta leta kolonij udeležilo skoraj petsto različnih ustvarjalcev, bi rekel, da si je težko zapomniti kakšnega posameznika. Pa vendar jih je nekaj. O nekaterih smo lahko brali tudi v Našem zborniku. Gotovo so njihovi mentorji tisti, ki opazijo določeno nadarjenost pri uporabnikih in jo potem razvijajo. Verjetno pri kom nekatere sposobnosti odkrijejo tudi starši, ki potem pripomorejo, da njihovi otroci te sposobnosti razvijejo. To velja tudi za druga področja, ne samo za likovno ustvarjanje. Drži pa tudi to, da sama nadarjenost ni dovolj. Potrebna je tudi lastna dejavnost. Posameznik mora biti zavzet in motiviran, da to nadarjenost ob pomoči strokovnjakov razvija.

Nedolgo tega ste se upokojili. Kdo je prevzel vaše dozdašnje delo? In kaj poč-

nete kot upokojenec? Slikate? Prenašate svoje izkušnje na kake druge skupine?

Vso zbrano dokumentacijo o dosedanjih kolonijah sem predal kolegici Mateji Kristavčnik, ki je zadnja leta delala na področju likovne vzgoje. Večkrat je sodelovala tudi na likovnih kolonijah kot mentorica ustvarjalcem pa tudi pri pripravi odprtja kolonije in postavitvi razstave.

Kaj počnem kot upokojenec? Živimo v hiši in dela pri hiši nikoli ne zmanjka. Z ženo imava dva vnuka, ki sta dejavna na glasbenem in športnem področju, in velikokrat vskočiva na pomoč s prevozi. Okoli Črne imamo čudovite hribe in dostikrat me lahko srečate na poteh po teh hribih.

Hvala za pogovor.

Tereza Žerdin

MELITA VIZJAK JE IZVIRNA IN OBČUTLJIVA

Melita Vizjak bo kmalu dopolnila tri desetletja. Obiskuje Varstveno-~~o~~-delovni center Tončke Hočevar v Ljubljani. Pred tem je devet let obiskovala osnovno šolo s prilagojenim programom Zavoda Janeza Levca v Ljubljani. Usposabljanje je nadaljevala na BIC (Biotehniški center) v Ljubljani, kjer je pridobila naziv pomočnik peka in slaščičarja.

Likovno se je začela izražati že v osnovni šoli, v zadnjih dveh letih osnovne šole je naredila tudi prve korake v animaciji.

Od leta 2010 ustvarja v Ateljeju Varstveno-delovnega centra Tončke Hočevar v Ljubljani. Izraža se predvsem z uporabo novih tehnologij. Skupaj z mentorico Eriko Pavlin je do zdaj pripravila dve računalniški animaciji. Pod mentorstvom Nade Nabernik oblikuje uporabne keramične predmete. Udeležuje se tudi likovnih kolonij.

Zadnjih pet let se je z mentorico posvetila predvsem ilustraciji.

Umetnostni kritik Boštjan Viler je za eno izmed njenih razstav zapisal: »Zares ne preseneča dejstvo, da sta ilustratorica Alenka Sottler in profesor Radovan Jenko z Akademije za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani ilustracije (ki so bile tudi del razstave študentov iste Akademije v programu magistrskega študija Melitine mentorice) ocenila z oceno 10.«

Leta 2019 je pri založbi Buča v Ljubljani izšla knjiga ilustracij (Vizjak, Pavlin) z naslovom *Pregovori in reki v kopalkah in obleki*. Ilustracije je z izjemnimi verzi pospremil Milan Dekleva, spremno besedo je prispeval dr. Matej Meterc, obliko ji je dal

Vasja Cenčič. Alenka Sottler je za knjigo zapisala: »Danes je pred vami knjiga, za katero upam, da vas bo prepričala in navdušila s svojo izvirnostjo in posebno občutljivostjo, kot enkratni dar, ki ga moramo sprejeti z odprtimi očmi in srcem.«

Pregovori in reki v kopalkah in obleki so za Melito izreden in njen največji dosežek. Knjiga je še posebno veliko bogastvo zaradi medsebojnega sodelovanja priznanih ustvarjalcev in prav gotovo dokazuje odličnosti pri delu z osebami s posebnimi potrebami. V letu, ko je izšla, je prejela priznanje Fundacije Brumen kot oblikovalski dosežek (Vasja Cenčič).

Melitini dosežki:

Knjiga: *Pregovori in reki v kopalkah in obleki* (Dekleva, Pavlin, Vizjak), Založba Buča, Ljubljana, 2019.

Samostojne razstave:

Galerija Loterija, M2 razstava ilustracij, Ljubljana, december–januar 2014/15,
Knjižnica Medvode, Kapo dol, november 2017.

Skupinske razstave:

Galerija Skrina ob Ljubljani (razstava keramike, poslikava), Ljubljana, 2012.

Skupinska razstava ilustracij podiplomskih študentov ALUO, Ljubljana, 2014.

Center in Galerija P74, 1111 x KVAK, Eno leto v življenju neke žabe, animacija, Ljubljana, 2015.

Center in Galerija P74, Heterogena umetnost, ilustracije, Ljubljana, 2016.

Stekleni paviljon, MOL, Eno leto v življenju neke žabe, animacija, Ljubljana, 2016.

Razstavni prostor Mestne občine Ljubljana Info točka 65+, ilustracije, 2016.

Galerija Kranjske hiše, slikarska razstava 4 Babe in en d'ec=5 BAB, ilustracije, Kranj, 2017.

Zavod Ivana Cankarja, Bela krizantema, dialog keramike in srebra (ambientalna postavitev, izdelava cvetov) v sodelovanju z ateljejem MOM, Vrhnika, 2018.

Schwentnerjeva hiša na Vranskem, Bela krizantema, ambientalna postavitev (izdelava cvetov), v sodelovanju z ateljejem MOM in ustvarjalci knjige Ivan Cankar: Podobe iz življenja (Smiljanič, B. Vurnik), Vransko, 2019.

Erika Pavlin, mag. umetnosti

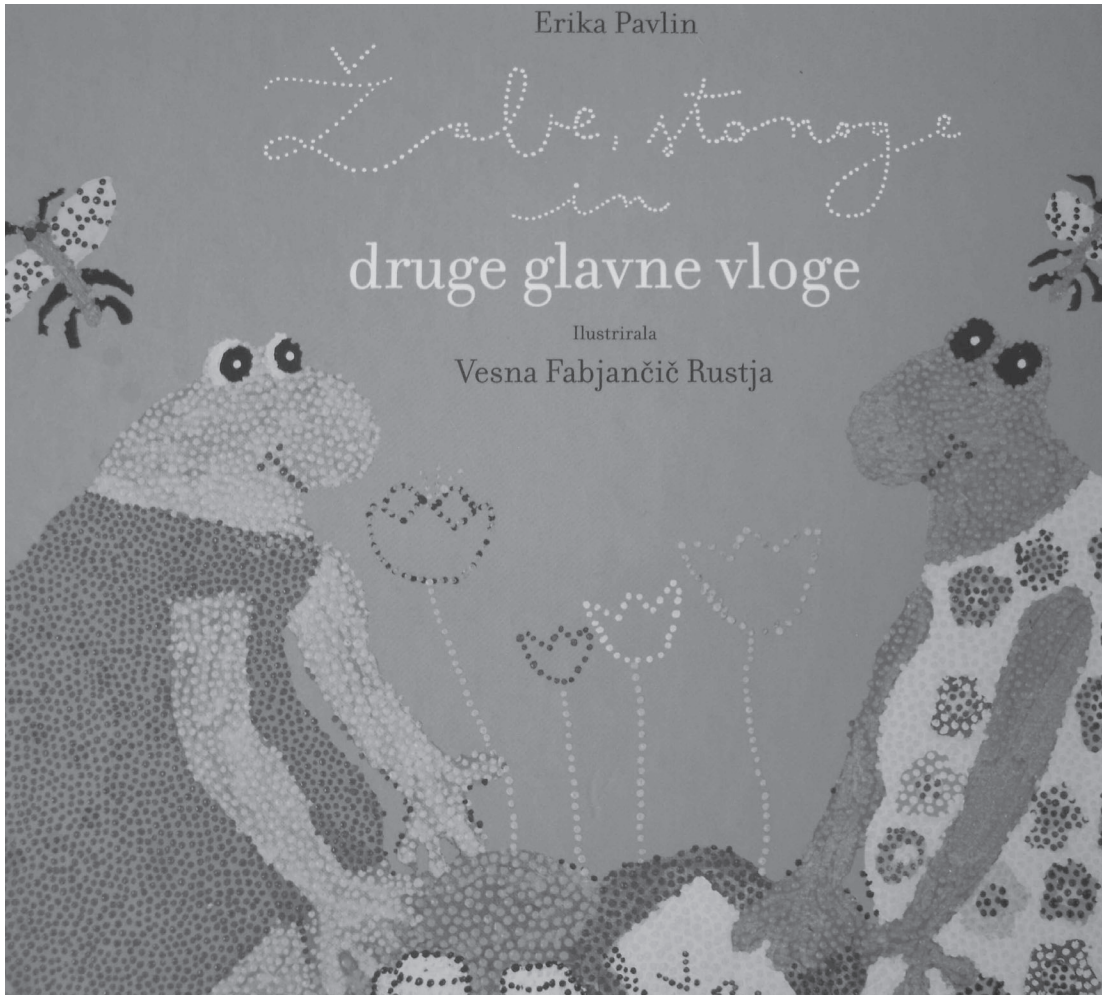

VESNA FABJANČIČ RUSTJA – BOLEZEN JE NI USTAVILA

Vesna F. Rustja praznuje štirideseti rojstni dan. Štiri leta je obiskovala redno osnovno šolo, nato pa nadaljevala šolanje na osnovni šoli s prilagojenim programom na Zavodu Janeza Levca, kjer je v Domu tega zavoda preživela del svojega otroštva.

Likovno nadarjenost je pokazala že zgodaj, likovno pa se je začela intenzivneje izražati, ko je pred mnogimi leti hudo zbolela.

Pri enaindvajsetih letih je prišla v dnevno varstvo Varstveno-delovnega centra Tončke Hočevar in začela ustvarjati v našem ateljeju. Vesna nosi v sebi radovednost, željo po ustvarjanju in nadarjenost. Je natančna, vztrajna in spretna ter v likovni govorici zelo samosvoja. Ustvarja z velikim navdušenjem, predanostjo in velikim veseljem. Je izredna borka. Od šestnajstega leta

se bojuje s hudo boleznijo in letos jo je že tretjič premagala. Svoja ustvarjalna dela predstavlja s pomočjo mentoric Erike Pavlin in Nade Nabernik s slikarsko in kiparsko govorico ter uporabno keramiko.

Njene ilustracije (slike) so zbrane v knjigi: *Žabe, stonoge in druge glavne vloge* (E. Pavlin, Vesna F. Rustja), Založba Sanje, Zbirka Sanjska knjigica, Ljubljana, 2011. Dve izmed ilustracij sta v stalni zbirki slovenskih ilustratorjev v Šivčevi hiši v Radovljici. Vesnine ilustracije je starosta slovenske

ilustracije Marlenka Stupica takole opisala: »V ilustracijah zaznam veliko občutljivost in v vsakem oziru izrazit likovni dar. Tako v kompoziciji kot v koloritu. Slike so presvetljene z milino, ki je dana samo nekaterim. Vidim tudi liričnost in otroškost. Vedno sem mnenja, da mora dobra ilustracija delovati že kot samostojno likovno delo. Te slike imajo še svojo lastno izpovednost in avtorski pečat.«

Za njo je veliko samostojnih in skupinskih predstavitev.

Samostojne razstave:

Leta 2011 je bila knjiga *Žabe, stonoge* in druge glavne vloge predstavljena na festivalu Sanje, Festival poezije in vina, v Goriških brdih. Vesna F. Rustja se je tam predstavila s samostojno razstavo ilustracij. Spomladi leta 2012 je razstavljala svoje ilustracije v Galeriji Šivčeva hiša v Radovljici. Isto leto sta bili dve njeni ilustraciji sprejeti v stalno zbirko ilustracij v omenjeni galeriji.

Jeseni leta 2012 je bila knjiga *Žabe, stonoge* in druge glavne vloge predstavljena v Knjižnici Jožeta Mazovca v Ljubljani.

Novembra leta 2012 je razstavljala svoje slike na koncertu Mali vitezi v Slovenj Gradcu.

Skupinske razstave:

Galerija KUD KC in Medicinske fakultete, skupinska razstava slik *Srečne barve*, Ljubljana, 2007.

Bežigradska knjižnica, skupinska razstava slik in keramike, VDC Tončke Hočevar, Ljubljana, 2007.

Leta 2009 je sodelovala na razstavi z naslovom *Igraj se z mano*, MGLC, Ljubljana.

Leta 2010 sodelovala na deseti slikarski koloniji Črna na Koroškem, kjer so jo zaradi odmevnosti njenega likovnega dela povabili k članstvu Društva likovnih umetnikov Koroške.

Leta 2010 je razstavljala v galeriji Zavoda Ivana Cankarja na Vrhniki.

Njena posamezna likovna dela so bila objavljena v več slovenskih publikacijah (*Likovni svet*, *Sožitje*).

Leta 2013 se je s svojimi keramičnimi skulpturami in fotografijami svojih izdelkov predstavila v Galeriji Skriva v Ljubljani.

Spomladi leta 2013 so bile njene ilustracije uporabljene kot podlaga interaktivnega projekta *Mačja šola* (pametna miza) na razstavi z naslovom *Digitalne premestitve*

4, v Galeriji ŠKUC v Ljubljani v sklopu razstave študentov Akademije za likovno umetnost in oblikovanje.

Mačja šola, dve njeni ilustraciji, predelani v interaktivni jezik. Projekt je bil predstavljen na treh razstavah, predstavljen na Mednarodni konferenci Informacijska družba 2013. Iz ilustracije v interaktivno instalacijo, projekt, predstavljen v mednarodni znanstveni publikaciji **Journal of Information, Communication and Ethics in Society, Emerald, 2014**, primer prakse pri uvajanju oseb z motnjami v duševnem razvoju kot uporabnikov in kot ustvarjalcev.

Center in Galerija P74, 1111 x KVAK, Eno leto v življenju neke žabe, izdelava skulptur, Ljubljana, 2015.

Center in Galerija P74, Heterogena umetnost, poslikava keramičnega predmeta, Ljubljana 2016.

Stekleni paviljon, Mestna občina Ljubljana, Eno leto v življenju neke žabe, skulptura, Ljubljana, 2016.

Razstavni prostor Mestne občine Ljubljana Info točka 65+, skulptura, 2016.

Galerija Kranjske hiše, slikarska razstava (ilustracije) *4 Babe in en d'ec=5 BAB*, Kranj, 2017.

Erika Pavlin, mag. umetnosti

MAŠA GODEC – SLIKE GRADI Z RAZLIČNIMI MATERIALI

Maša Godec je bila rojena 2. maja 1985 v Celju. Že kot otrok je pokazala navdušenje, radovednost, ustvarjalno moč in vsak material, ki se je znašel v njenih rokah, je bil »vzrok« za nastanek nečesa novega. Njena ustvarjalna vnema jo je spremljala tudi med obveznim šolanjem in pozneje, ko je nadaljevala ustvarjanje v slikarsko-keramičnem ateljeju Varstveno-delovnega centra Tončke Hočevar v Ljubljani pod mentorstvom Erike Pavlin (slikarstvo) in Nade Nabernik (keramika).

Maša je svoje slike dobesedno gradila z različnimi vrstami materiala (papir, pesek, žica, blago, keramika ipd.), ki ga je lepila na

platna in nastali so kolaži, še bolj pa asemblazi (tridimenzionalno likovno delo, pri katerem se sestavljajo in povezujejo različni elementi).

Posamične materiale je združila v celote, ki so predstavljale ženske obraze, navadno delno zakrite z oblikami, asociirajočimi na pokrivala.

Boštjan Viler je o njenih slikah za eno izmed predstavitev zapisal: *»Na prvi pogled utegnejo učinkovati dela Maše Godec nekako neobremenjeno, skorajda bidermajersko pohlevna (pri čemer raba prislova ni pojmovana v historično-slogovnem kontekstu oz. pejorativnem smislu, temveč zgolj kot dožemanje stanja duha), in ko se gledalec zazre v le-te, podoživi lastno preteklost iz otroštva – obdobje, ko je bil še obdan z nevidno avreo neomadeževanosti, ki mu je omogočila gledati svet okrog sebe v 'lebdeči perspektivi'. A vendar, po nazornem opazovanju pričujočih del se polagoma izkaže, da je slikarstvo Maše Godec svojevrsten krik ustvarjalnosti, ki tenkočutno odstira tančice notranjega, duševnega dogajanja.«*

Maša je svojo radovednost povezala tudi s keramiko. Z mentoričino pomočjo uspešno oblikuje uporabne keramične predmete, skodelice, krožnike in skledice, ki so zanimivi zaradi poslikav, katerih motiviko izpeljuje iz vtisov, ki jih beleži s pametnim telefonom. Zamisli in navdih išče v slikovnem materialu revij in knjig ter z opazovanjem drugih avtorjev na medmrežju. V keramično poslikavo prinaša stilizirano naslikano cvetje, pogosto pa tudi motive z lastnih slik.

S svojimi deli se Maša predstavlja javnosti na skupinskih in samostojnih razstavah. Ena njenih slik je krasila tudi kabinet Barbare Miklič Türk, nekdanje prve dame Slovenije, ki je Mašino ustvarjalno pot nekatrat pospremila kot gostja ob odprtjih.

Samostojne razstave:

Mala Galerija KUD KC MF dr. Lojz Kraigher, Ljubljana, 2010.

Galerija Loterija, M2, slikarska razstava, Ljubljana, 2015.

Mala Galerija Ekonomske fakultete M(adame) ali G (ospa), Ljubljana, 2019.

Skupinske razstave:

Likovni natečaj Igraj se z mano, MGLC, Ljubljana, 2008, 2009, 2010, 2011.

Direktorat za invalide, Ministrstvo za delo, družino in socialo, Srečne barve, slikarska razstava, Ljubljana, 2011.

Skupinska razstava organizacije Sonček, MOL (slike), Ljubljana, 2012.

Galerija Skrina ob Ljubljanici (razstava keramike), Ljubljana, 2013.

Galerija Vodnikova domačija (razstava keramike), Ljubljana, 2014.

Center in Galerija P74, Heterogena umetnost (poslikana keramika), Ljubljana, 2016

Galerija kranjske hiše, (slike) Kranj, 2017.

Galerija ZIC na Vrhniki, Bela krizantema (keramika), 2018.

Schwentnerjeva hiša, Bela krizantema, ob 100. obletnici Ivana Cankarja, Vransko, 2019.

Erika Pavlin, mag. umetnosti

LJUBLJANA SKOZI MOJE OČI

Likovni vikend na temo Ljubljana skozi moje oči smo v Centru Janeza Levca, organizacijska enota Dom, Karlovška 18, prvič izvedli leta 2007.

Zamisel za izpeljavo tridnevne likovne delavnice (ob koncu tedna) je nastala v krogu specialnih pedagogov – vzgojiteljev doma. Razmišljali smo, da bi učencem in dijakom našega doma ponudili drugačen, ustvarjalno-družaben, doživljajsko-kreativen konec tedna. Menili smo, da je likovna dejavnost pod vodstvom mentorjev prava izbira. Z likovno govorico, ki je univerzalni jezik, lahko vsak posameznik izrazi svoja čustva, sprošča svoje napetosti, se uči socialnih spretnosti, razvija svojo osebnost, ustvarjalnost, odkriva svoje skrite talente, krepi samozavest, rešuje konflikte, se sprošča, potrjuje in se samostojno izraža kot individualni ustvarjalec.

Likovni vikend se začne s petkom. Ta dan se popoldan zberejo vsi prijavljeni udeleženci različnih starosti, različnih sposobnosti, se spoznavajo v raznolikih družabnih dejavnostih in naredijo načrt dela ter razvedrila za vse tri dni likovnega vikenda. Spoznavajo tudi likovne mentorje, s katerimi gredo na sprehod v mesto. V mestu iščejo zanimive motive, ki jih fotografirajo. Zvečer v domu fotografije prenesejo na računalnik, jih natisnejo in si izberejo vsak svoj motiv za sobotno likovno ustvarjanje z akrilnimi barvami na platnu.

Sobota je dan, ko dom oživi v veselem, sproščenem, a ustvarjalnem razpoloženju. Mladi umetniki se razdelijo v skupine in pod mentorjevim vodstvom ustvarjajo vsak svojo likovno umetnino. Pod čopiči mladih likovnih ustvarjalcev nastajajo barvite in razgibane

podobe našega glavnega mesta Ljubljane, takšne, kot jih s svojimi očmi vidijo in doživljajo otroci in mladostniki sami.

Nedelja je sklepni dan, ko se slike dokončajo in razstavijo po hodnikih našega doma. Takrat se skupine zberejo, sledita skupen ogled in pogovor o nastalih likovnih delih.

Likovne delavnice pa so le okvir likovne zgodbe. Poleg likovnega ustvarjanja je drugi del likovnega vikenda vsebinsko obogaten z raznovrstnim spremljevalnim, družabnim, kulturnim in rekreacijskim programom. Mladi likovni ustvarjalci se po likovnih delavnicah vsak dan povezujejo še v pripravi skupnih obrokov, pospravljanju, gredo na ogled predstave v gledališče, opero ali v kino, ogled galerije ali drugih kulturnih ustanov, se rekreirajo na bowlingu ali kopanju v bazenu.

Zbirka likovnih del otrok in mladostnikov, udeležencev likovnega vikenda, je v trinajstih letih ustvarjanja postala že zelo obsežna. Obsega več kot sto štirideset likovnih del mladih umetnikov (akril na platnu). S slikami smo polepšali naše domske prostore, nekaj slik smo podarili v različne namene (darila in zahvale), večkrat pa smo slike tudi razstavljali v prostorih Mestne občine Ljubljana in trgovini Skrbovinica. Slike smo uporabili tudi za tiskanje koledarjev, razglednic in voščilnic.

Na vsa likovna dela, na vse udeležence likovnega vikenda, otroke in mladostnike našega doma, naših šol ter drugih izobraževalnih ustanov smo zelo ponosni. Vsi mladi likovni ustvarjalci so pokazali, da znajo in zmorejo samostojno ali ob spodbudi in vodenju mentorja ustvariti unikatne, enkratne

likovne umetnine. Pokazali so, da se v njih skriva umetnik, ki zaznava svet okoli sebe na svojevrsten način; dokazali so, da je likovna govorica univerzalni jezik, ki povezuje, krepi, bogati in omogoča vsakemu posamezniku izraziti svoje sposobnosti.

V teh letih so se posebej izkazali in izstopili iz povprečja nekateri skriti likovni talenti. Med temi izrazito izstopajo naše dijakinje Taria Molko, Sandra Kuhar in Sergeja Eniko. Vse tri so se v likovnem dojemanju sveta in izražanju z likovno govorico pokazale kot enkratne ustvarjalke, ki zaznavajo svet okoli sebe umetniško dovršeno. Ob minimalnem usmerjanju likovnega mentorja so zorele in v več letih obiskovanja likovnega krožka ter likovnega vikenda zrasle in se razvile v prave likovne umetnice.

Likovna dela, ki so nastala na tradicionalnih likovnih vikendih, so nastala z ljubeznijo, srčnostjo, pogumom in ustvarjalnostjo rok in čopičev naših skritih likovnih talentov in imajo za vse njih neprecenljivo unikatno vrednost.

Mentorica likovnega krožka in likovnega vikenda Tatjana Hočevar, univ. dipl. soc. pedagoginja

*Tatjana Hočevar, Center Janeza Levca, enota Dom
Fotografije likovnih del Tarie Molko,
Sandre Kuhar, Sergeja Eniko*

LILJANA MIKLIČ – VEČKRATNA UDELEŽENKA LIKOVNE KOLONIJE

Lili, kot kličemo Liljano, se stvari in dogodki v njenem življenju in okolici globoko dotaknejo. O njih razmišlja, jih analizira, primerja z drugimi, povezuje med sabo. Vse to dobro opazuje, zbira, spremlja v medijih, o tem tudi kaj prebere. Povpraša o mnenju druge uporabnike, zaposlene v enoti, mentorje v varstveno-delovnem centru, svoje domače. Je radovedna, vedoželjna in rada preizkuša nove stvari, nato deli izkušnje z drugimi.

Kadar se umakne v svojo sobo, vsa dognanja in vtise strne na papirju.

Najpogostejše pa nastajajo likovni izdelki. Zanje izbira različne likovne tehnike in tudi razne osnove: papir, les, keramiko. Svoj celoletni projekt si je zastavila prav na področju likovnega ustvarjanja.

Lili pripoveduje:

»Rada sem v svoji sobi. Tu je moj svet v malem. V njej v miru rišem. Rada likovno

ustvarjam. Včasih sem risala, ker sem bila vznemirjena. To me je pomirilo. Zdaj rišem z namenom. Izdelujem porisana kazala za knjige. Slike, da jih podarim. Slike za razstave na temo, ki mi je takrat blizu. Nastala so likovna dela na teme: Jaz in svet okoli mene, Moje ljubezni, Življenje – ljubezen ... Imela sem štiri samostojne razstave: prvo na Prevaljah v Družbenem domu, drugo v svojem kraju Zagorju ob Savi, tretjo v Domu starejših na Fari na Prevaljah in četrto v avli kulturnega doma v Črni ob posvetu varstveno-delovnih centrov na temo Podpora za socialno vključevanje v trg dela. Sama sem se predstavila udeležencem in odprla svojo razstavo.

Uspešno sem slikala na platno na abilimpijadi v Dornavi. Večkrat sem bila na likovnih kolonijah v Črni.«

Melita Kordež

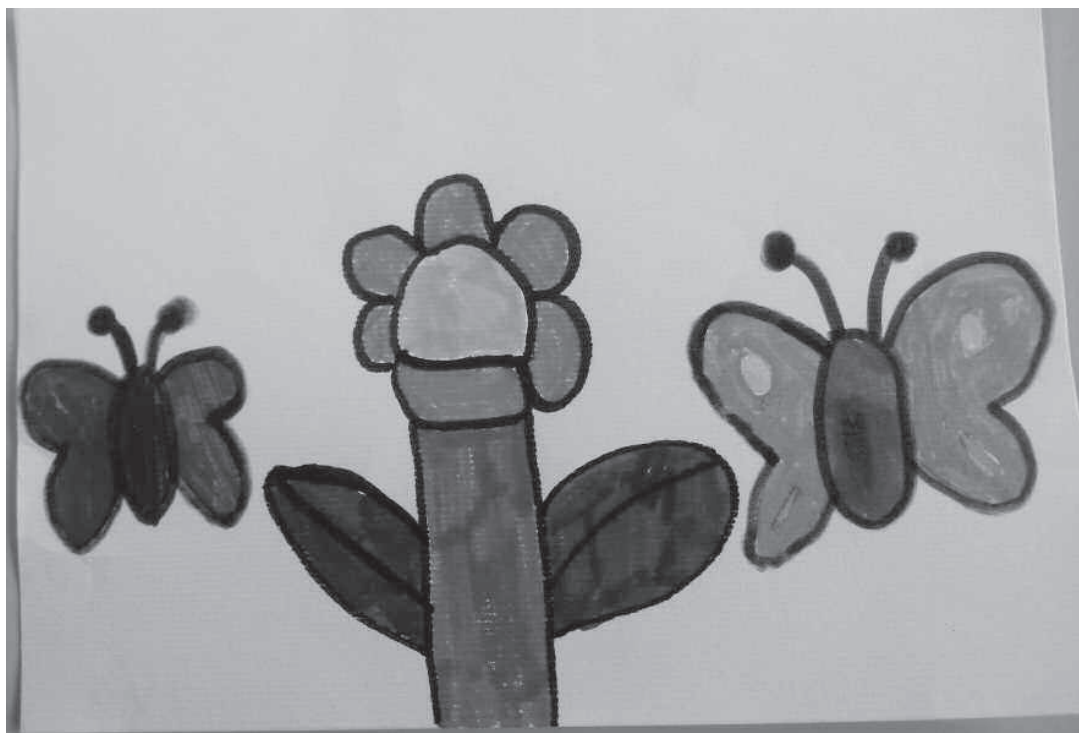
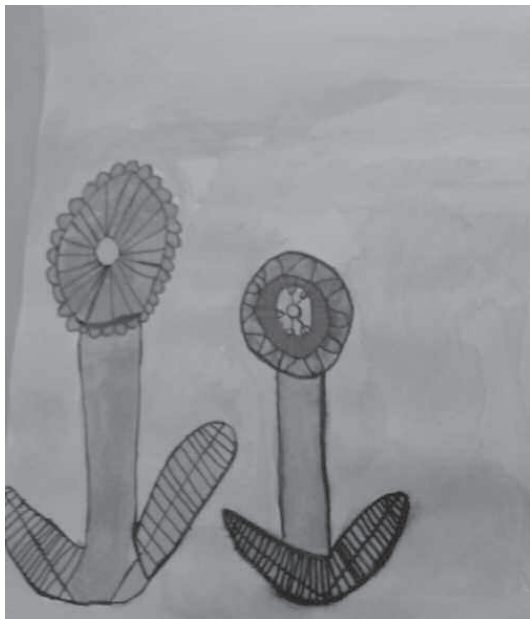
EVA

Eva je petnajstletna deklica z motnjo avtističnega spektra, ki obiskuje posebni program vzgoje in izobraževanja tretje stopnje. Je prijazna in dobrovoljna deklica. Zelo rada se izraža na likovnem in glasbenem področju.

Pri likovnem izražanju je zelo natančna in se veliko ukvarja s podrobnostmi na sliki. Pogosto uporablja tehniko s črnim flomastrom. To pomeni, da nariše osebe oziroma predmete s črnim flomastrom in jih nato pobarva z zelo živahnimi barvami.

Eva ima posluh tudi za glasbo. Ima lep glas. Zelo rada posluša Celine Dion in poje njene pesmi v angleščini.

*Lorena Pangerc in Fatima Peček,
Center Elvire Vatovec, Strunjan*

ŽAGAR, Erika: LJUBLJENA.

Mihela, naša drugačna deklica

Mežica: samozaložba E. Žagar, 2018

Št. strani: 110

Kadar najdem pot do branja del sodobnih avtorjev iz našega okolja, so mi njihove zgodbe še posebno blizu – tudi zato, ker odsevajo slovensko resničnost in dih časa, ki si ga delimo ... in ki ga vendar tako zelo različno doživljamo.

Erika Žagar v svojem delu predstavlja mozaik trenutkov, ki odsevajo življenje družine, v katero se rodi Mihela – drugačna deklica, njena hči. Vsako poglavje zase odstira izzive, s kakršnimi se srečujejo in za katere bi večina niti ne pomislila, da to so ... Tako samoumevne se nam zdijo mnoge reči, da niti ne pomislimo, da bi lahko bile kako drugačne.

Mihela se rodi nekoliko prej, kot bi se morala, in nekoliko manjša, kot bi morala biti po statistikah, a je ob rojstvu prekrasna – črnolasa, okrogla, drobcena; čisto nič ni videti, da je kaj narobe. Najprej se zdi, da bo kmalu dohitela druge otroke, a se to ne zgodi. Začnejo se romanja k zdravnikom, blizu in daleč. Starši se počasi navajajo na neobglenost, na počasnejši razvoj, na to, da Mihela ne bo hodila v šolo, da ne govori. Takojšnje spoznanje jim je prihranjeno, skupna pot pa zato nič lažja. Na njej srečujejo ljudi, ki jim vračajo vero v dobroto, pa tudi drugačne.

Zgodilo se je pa tudi, da je ena gospa, naj tako rečem, nekaj časa gledala Mihelo, na obrazu se ji je risala čudna slika. Nekaj časa je bila tiho, nato pa je izustila: »Škoooda, da je taaaaka.« »Lepo prosim kakšna pa je?« pomislim, a nič ne rečem. V srcu pa zajočem. Saj je taka kot ljubezen sama, saj je najdragocenejše, kar imam, za nič na svetu je ne bi zamenjala, nič si ne želim, da bi bila – kakooo drugačna. Drugič, gospa, kar naprej, ko se bomo srečali, še dober dan ni potreben. (Stran 37)

Ljubljena nas uči sprejemanja; odkrito in dobrohotno, z jasnimi mislimi in s čistim srcem. Kot takšna se mi zdi nekakšna oda življenju, prijateljstvu, različnosti, sprejemanju, sožitju ... z Mihelo, s samim seboj in s svetom, kjer je dovolj prostora za vse nas.

K branju vas vabim Tanja Grünfeld

Anka Pori, univerzitetna diplomirana psihologinja

PSIHOLOŠKI KOTIČEK

»Jezen sem, ker vaju ne smem objeti«

Med karanteno zaradi COVID-19, ko smo se osamili, da bi zavarovali drug drugega zaradi izredno hitro prenosljivega virusa, smo se marsičesa naučili, če smo le hoteli. Sama sem močno ozavestila potrebo po dotiku. Po dotikanju drugih, božanju, objemanju. Le zakaj imam roke in dlani s prsti, na gosto posejanimi z občutljivimi živčnimi končiči, če ne za to, da se dotikajo stvari in predvsem ljudi?! In le čemu je moje popolneno telo, če ne za to, da skupaj z rokami podarja objeme in z njimi prepotrebno občutje bližine, topline in varnosti tistim, ki jo potrebujejo in hrepenijo po njej?!

Ko je karantenski čas trajal že dolgo, mesec in pol, sva se neko popoldne z možem odločila, da vendarle obiščeva vnuke, ki žive v sosednji občini. Samo na daleč. Brez objemov. Tako smo se dogovorili z njihovimi starši. Saj smo bili z vnuki v stiku po sodobnih elektronskih medijih, po telefonu, elektronski pošti in videoklicih. Povedali smo si, da se imamo radi, da se pogrešamo, si pošiljali poljubčke in virtualne objemčke. Količinsko smo imeli celo več stikov kot

sicer. Vendar to ni isto. Ljudje ob vseh virtualnih bližinah potrebujemo tudi stvarno navzočnost.

Tistega sončnega popoldneva sva stopila na njihov vrt, da bi se videli v živo. Veselo smo se pozdravili, na varni razdalji in brez objemov. A eden od vnukov ni hotel iz hiše. Z vsem svojim telesom je izražal jezo. So se pravkar kaj sprli, sva se spraševala. Ne, niso se. »Jezen sem, ker vaju ne smem objeti. Pa samo to si želim,« je hlipajoč povedal in še poln jeze izrazil svoj bes: »Butasta karantena in butasta korona!« Potem se je nekoliko sprostil. In sva se dogovorila, da bova oba zelo pazila, česa se dotikava. Sem mu obljubila, da bom v službi in po njej, v trgovini ... zelo pazila na čistočo rok. Tudi on bo, je rekel. Objeme pa bom hranila samo za vnuke. In ni bilo srečnejšega otroka, kot je bil on, ko so mu starši dovolili, da se lahko spet objemamo. Tudi babica je bila srečna.

Prepričana sem, da ste tudi mnogi drugi v tem obdobju izkustveno ugotovili, kako pomemben je telesni stik v našem življenju. Pa ne samo pri otrocih. Tudi pri odraslih, ostarelih, obnemoglih in bolnih.

Telesni dotik je ena izmed temeljnih človeških potreb, ki je navzoča vse naše življenje. To potrjujejo številne raziskave.

Ob prijetnem dotiku (ob zibanju, dojenju, nežnem božanju, objemanju itn.) se začne v otrokovih možganih proizvajati hormon oksitocin, ki mu pravimo tudi »hormon ljubezni«. Telesna bližina otroku pomaga pri navezovanju tesne čustvene vezi s starši in drugimi najbližjimi osebami. Pomaga pa tudi pri pomirjanju, ko je čustveno vznemirjen. Ko otrok čuti žalost, strah, tesnobo ali druga neprijetna čustva, ga pogosto najbolj pomiri ljubeč in pomirjajoč dotik odrasle osebe. Otroci, ki prejmejo več ljubečih telesnih dotikov, so redkeje agresivni. So bolj zdravi. Tudi razvijajo se hitreje.

Podobno deluje dotik tudi pri odraslih. Tudi pri nas se ob tem sproža hormon oksitocin, ki nas pomirja in navdaja s pozitivnimi občutji. Tudi če nam je hudo, se ob tem ne počutimo osamljeni.

Stroka opozarja, da lahko ljudje shiramo tudi zaradi osamljenosti. Čustvena in telesna opora krepi imunski sistem in delujeta spodbudno na naše razmišljanje.

Se bo karantena jeseni in pozimi ponovila? To se mnogi sprašujemo. Čisto mogoče je, čeprav si je nihče ne želi.

Z nekaj starši oseb z motnjami v duševnem razvoju sem se pogovarjala o njihovem doživljanju karantene. Težko je bilo, so povedali. Zelo težko. Starši tis-

tih otrok, ki so bili nameščeni v ustanove, so bili sprva pomirjeni, saj so bili njihovi otroci na varnem, dobro so se počutili in zanje je bilo lepo poskrbljeno. Dalj ko je osama trajala, več je bilo skrbi, kako je z otrokom. In več občutij krivde pri starših, ker so otroka pustili tam. Seveda neutemeljenih. A ta negativna občutja so se kar porodila od nekod. V njih je bilo živo hrepenenje po objemu lastnega otroka. Vedeli so, kako njihov otrok to potrebuje, kako ga lahko s tem pomirijo. Kako mu lahko samo s svojo telesno bližino privabijo nasmeh na obraz. Čeprav jim je bilo popolnoma jasno, da je karantena za njihove otroke v takem položaju nujna, saj so zelo ranljiva skupina, se je vendar pri marsikom pojavil dvom: »Je res še treba vztrajati pri tem?«

Podobno smo se spraševali tudi drugi, na primer svojci ostarelih v domovih za starejše, ki tudi potrebujejo telesno bližino in dotik.

Težko je v takih okoliščinah razmejevati, kaj je pomembnejše, telesna in čustvena bližina ali zaščita pred morebitno ogrožajočo institucijsko okužbo, ki zelo ogroža zdravje in življenja oskrbovancev.

Upajmo in zaupajmo, da se bodo odločevalci v prihodnje modro in pravilno odločali pri tehtanju pomena telesne bližine z nam dragimi in ranljivimi ter zaščite pred množično okužbo najranljivejših.

Novice iz Zveze Sožitje

direktorica: Mateja De Reya

Prvo polovico leta smo si zapomnili po besedah ali besednih zvezah: Corona, COVID-19, karantena, izolacija, države na »raznobarvnem« seznamu ... Rečemo lahko, da nam res ni bilo dolgčas.

Programe, ki smo jih načrtovali v začetku leta, smo morali spremeniti in omejiti. To se nanaša predvsem na program Vseživljenjsko učenje. Vsako leto ga na hrvaški obali – Špadiči, Pinesta, Savudrija – organiziramo za okoli 300 uporabnikov. Poleg uporabnikov so zraven tudi spremljevalci. V letošnjem letu so nam vsi programi na teh lokacijah »padli v vodo«. Vseskozi smo pozorno spremljali usmeritve vlade in NIJZ o stanju v vezi z COVID-19 v naši soseščini – na Hrvaškem. Informacije so si pogosto nasprotovale. Na eni strani je vladni govorec Jelko Kacin poudarjal, da je Hrvaška ob uspešnih ukrepih posameznikov varna država za preživetje dopusta, na drugi strani pa je predstavnik NIJZ povedal, da je Hrvaška država z zelo veliko okužbami in da je treba dobro premisliti, ali se odpraviti tja na dopust ali ne. Pri tako nasprotujočih si informacijah se je težko odločiti, kaj je prav. Zelo podoben problem so imeli tudi starši in skrbniki uporabnikov, ki so bili prijavljeni na druge programe na Hrvaškem. Veliko jih je že takoj ob začetku epidemije udeležbo v programih odpovedalo, nekateri pa za to niso videli razloga. Drugega julija letos se je sestal Izvršni odbor Zveze Sožitje in odločil, da se v letu 2020 programi na Hrvaškem ne izvedejo. Tako smo morali najprej obvestiti vse prijavljene uporabnike in poskusiti najti nadomestne lokacije v Sloveniji. Starši in zakoniti zastopniki so se na to obvestilo odzvali različno, večinoma pa z razumevanjem, in lahko rečem, tudi z olajšanjem.

Na naše programe pa se vežejo tudi druge dejavnosti, ki smo jih izpeljevali v tem času. Predvsem smo bili presenečeni in tudi zgroženi nad stališčem Skupnosti varstveno-delovnih centrov, da se uporabniki celodnevne institucionalnega varstva lahko udeležujejo večdnednih dejavnosti zunaj institucij (za primer pa so bili navedeni programi Zveze Sožitje) samo pod pogojem, da so pred prihodom nazaj v institucionalno varstvo v štirinajstdnevni »karanteni« pri starših ali skrbnikih. Na dopis smo se takoj odzvali. Celotni odgovor je objavljen v samostojnem članku. Podobno kot na dopis Skupnosti centrov za socialno delo smo se takoj odzvali tudi na pripravo pravne podlage, ki bo omogočala, da domove za starejše občane in druge socialnovarstvene zavode z zaporji vred razglasijo za ogrožena območja. Tudi ta dopis, naslovljen na Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, je v celoti objavljen v samostojnem članku.

Predsednica Zveze Sožitje in direktorica sva obiskali skupine, ki so izvajale naše programe po vsej Sloveniji. Pogovarjali sva se z vodji, spremljevalci in uporabniki o vsebini programov ter o načinu izpeljevanja načrtovanih dejavnosti v luči samozaščitnih ukrepov. Ugotovili sva, da so vsaj do sredine julija programi potekali nemoteno in v veliko zadovoljstvo udeležencev. V vseh skupinah so vsi kar najbolj poskrbeli za zaščito pred okužbo.

Ljubljana, 03.07.2020

Skupnost Varstveno delovnih centrov Slovenije
Vodnikova 56
1000 Ljubljana

Spoštovana predsednica Skupnosti VDC, ga. Mirjana Česen,

V petek, 26.06.2020 smo na elektronski naslov Zveze *SOŽITJE* prejeli vaš odpis, v katerem navajate, "da VDC Slovenije kljub preklicu epidemije, skladno s priporočili NIJZ in ostalih pristojnih institucij dosledno izvajamo preventivne ukrepe za preprečevanje okužb COVID-19." V nadaljevanju pa dopis sporoča "Seznamamo vas, da je bilo zaradi težav pri vključevanju uporabnikov VDC Slovenije vključenih v storitev posebnega institucionalnega varstva, med njimi tudi programe VŽU, ki jih izvajajo društva Sožitje, na 01. seji sekcije direktorjev SVDC Slovenije, ki je potekala 18.6. 2020, v prostorih VDC Tončke Hočevar, Vodnikova 56, Ljubljana, sprejet sklep:

»Za uporabnike, ki se v času pojava okužbe COVID – 19, vključujejo v večdnevne oblike, organizirane izven VDC, je potrebno od zakonitih zastopnikov pridobiti pisno soglasje, da bodo uporabniku, pred ponovno vključitvijo v storitev, zagotovili 14 dnevno karanteno izven zavoda. Za zagotavljanje karantene in vzpostavitve sivih con za ta namen izvajalci ne razpolagamo ne s prostorskimi, ne s kadrovskimi pogoji. Vključevanje uporabnikov v organizirane oblike izven zavoda, je odgovornost zakonitih zastopnikov oz. staršev, zato je ponovna vključitev v storitve VDC možna izključno po postopku kot velja za novo vključitev uporabnika – zagotovljena 14 dnevna omejitev socialnih stikov z izpolnitvijo epidemiološkega vprašalnika in vsemi zaščitnimi ukrepi ob sprejemu v zavod.«

Na koncu nas v dopisu naprošate, »da z navedenim tudi vi kot izvajalci različnih programov in vsebin z navedenimi seznanite vaše člane«.

Vaš dopis smo seveda skrbno preučili in, žal, ugotovili, da je vaša skrb za varnost in dobro počutje uporabnikov pretirano posegla v njihove pravice, ki jih imajo kot vsi drugi državljani naše države. Na to nas dnevno opozarjajo starši uporabnikov storitev VDC, ki so nad takim odnosom razočarani in, razumljivo, ogorčeni.

**REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO,
SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE MOŽNOSTI**

Minister g. Janez Cigler Kralj

Štukljeva cesta 44
1000 Ljubljana

SAMOVA 9/II, 1000 LJUBLJANA

telefon: (01) 436 97 50, fax: (01) 436 24 06

e-mail: info@zveza-sozitie.si, www.zveza-sozitie.si

poslovni račun pri NLB d.d.: 0201 1001 0809 694

identifikacijska št.: SI25632108

Ljubljana, 07.07.2020

Spoštovani minister, g. Janez Cigler Kralj,

V včerajšnjih medijih smo zasledili, da se pripravlja pravna podlaga, da domove za starejše občane in ostale socialno varstvene zavode, vključno z zapori, razglasijo za ogrožena območja.

Na Zvezi Sožitje – zvezi društev za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju se zavedamo, da večino socialno varstvenih domov predstavljajo domovi za starejše in da je populacija v njih posebej ogrožena tudi v primeru, ko zaradi bolezni ni razglašena epidemija in se ne srečujemo s tako agresivnim virusom, kot v letošnjem letu.

Radi pa bi opozorili, da med socialno varstvene domove **spadajo tudi različni zavodi, v katerih so nastanjene osebe z motnjami v duševnem razvoju v različnih življenjskih obdobjih.** Tudi pri tej populaciji je potrebno starostnike posebej zaščititi, gotovo pa ni primerno in je za nas nesprejemljivo, da veljajo enaka pravila tudi za vse tiste stanovalce, ki ne spadajo v ogroženo kategorijo zaradi starosti, pridruženih bolezni ali katerih koli drugih razlogov. **In teh je predvsem v bivalnih enotah in stanovanjskih skupnostih, ki sodijo ravno tako v okvir socialno varstvenih zavodov, res veliko.**

Zaradi tega vas prosimo, da pri uporabnikih institucionalnega varstva upoštevate oceno ogroženosti posameznih stanovalcev ali posameznih skupin stanovalcev. Prosimo vas tudi, da omogočite, da se ukrepi v socialno varstvenih zavodih ali v posameznih delih socialno varstvenih zavodov izvajajo glede na stopnjo ogroženosti stanovalcev.

Bivši, dolgoletni direktor CUDV Črna na Koroškem g. Marijan Lačen, je že pred leti govoril: »CUDV ČRNA NA KOROŠKEM JE KRAJ, KAMOR PRIDEJO OSEBE Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU ŽIVET IN NE UMRET. TO SO LJUDJE, V NAJLEPŠIH LETIH. IN ŽIVLJENJE JIM MORAMO TUDI OMOGOČITI.«

Za razumevanje in pomoč se vam v svojem imenu in v imenu stanovalcev socialno varstveni zavodov zahvaljujemo in vas lepo pozdravljamo,

Dr. Katja Vadnal
Predsednica Zveze Sožitje

Piknik medobčinskega društva Sožitje Kranj

V nedeljo, 14. junija 2020, smo se člani Medobčinskega društva Sožitje Kranj zbrali na prireditvenem prostoru Gorajte, ki je blizu Virmaš pri Škofji Loki. Že iz vabila na piknik, ki nam ga poslala predsednica upravnega odbora Frančiška Žerovnik, se nam je v desnem zgornjem kotu smejalo živo rumeno pobarvano sonce z rdečimi ustnicami. Pomemben poudarek, saj je bil ves piknik prav tako (ali pa prav zaradi tega) obsijan s soncem, padavine se nas niso dotaknile, čeprav so bile napovedane. In kako je sonce šele sijalo na naših obrazih in v naših srcih! Nič čudnega, saj je bilo to naše prvo letošnje druženje, prvo potem, ko nas je dodobra namučila korona, koronavirus pa nam je odpeljal tudi predvideni seminar in spomladanske izlete, skratka vsa zdajšnja letošnja druženja. Udeležba je bila zavidanja vredna, še velik pokrit prireditveni prostor je bil za vse premajhen, tako da so zadnji morali posesti na nepokrit del, kamor je pripekalo sonce.

Goste je, domala vsakega posebej, pozdravljal in usmerjal podpredsednik društva Uroš Tičar, za ustrezno evidenco in druge podrobnosti pa sta kot vedno poskrbeli tajnica Erika Draksler in blagajničarka Dragica Brlogar.

Predsednica Francka Žerovnik nas je kar z odra za muziko vse prijazno pozdravila in nas obenem še seznanila z nekaterimi aktualnimi zadevami.

Z obiskom nas je počastila tudi predsednica Zveze Sožitje Katja Vadnal. Nasmejana in dobre volje nas je nagovorila tudi ona in povedala, da nas rada sreča ter da je Zveza tudi v času koronske krize uspešno branila in zagovarjala interese naših varovancev, za kar se bo seveda trudila tudi vnaprej.

Pri pultu za izdajo hrane in pijače je bilo živahno in delovno. Izbrane prvovrstne mesnine z žara so nam ogrele želodčke, za dobro razpoloženje pa je poskrbel tudi ansambel Karavanke s pevci. Našim varovancem ni treba dvakrat reči, da se razplešejo, in so tudi se! Dolga kolokačica se je vila okrog miz in čez sveže pokošen travnik, kjer je bilo dovolj prostora tudi za tekanje in žogo.

Ozračje na pikniku je bilo sicer veselo in sproščeno, a posodice z razkužili, ki so bile razpostavljene tu in tam, so nakazovale, da so previdnostni ukrepi za zaščito pred okužbo še vedno potrebni. In da smo tudi mi odgovorni za svoje zdravje in za zdravje vseh, s katerimi se srečujemo. Kljub temu je bilo čutiti, da smo bližino drug drugega pogrešali, posebej pa še izmenjavo izkušenj, ki se ob takšnih priložnostih spon-tano in kar mimogrede preliva med člani. In tako nam je vsem skupaj lažje. Ker vemo, da se imamo radi, da drug drugega podpi-ramo in si pomagamo.

Dragomila Šeško

Raper Andrej

Vedno pripravljen zaprositi za ples, folkloro ali valček, ni pomembno, le da se zavrtimo skupaj. To je naš učenec Andrej Ovnič, ki je letošnje šolsko leto obiskoval šesto stopnjo posebnega programa vzgoje in izobraže-vanja. Od malih nog je rad plesal, doma, v razredu, ob praznovanjih. Rad nastopa na javnih prireditvah ob različni glasbi in koreografiji. Tako se je že izkazal ob rapu, valčku, popglasbi ali folklori. Je skromen mladostnik, ki ne sili v ospredje. Zato pa z iskrico v očeh pokaže željo po plesu, spoštljivo pristopi do soplesalke in jo vodi skozi ples. Takrat je čas samo njegov!

Samira Šabić Pečar

Obisk živalskega vrta

Uporabniki in zaposleni VDC Sožitje Kamnik smo obiskali živalski vrt v prečudoviti Ljubljani.

Meni in mojim prijateljem so zaposleni razdelili zemljevide, na katerih so bile živali in poti do njihovih bivališč. Ogledali smo si hranjenje kalifornijskega morskega leva Kaleja. Kale nam je pokazal svoje trike. Naučila ga je njegova oskrbnica.

Pogledali smo tudi trike, ki jih je pokazala starejša slonica Ganga. Pospravljala je palice, dvignila hlod in avtomobilsko gumo. Močna je kot Popaj.

Videli smo še tigra, gibone, medveda, antilope, noje, nanduje, geparda, žirafe, kamele, surikate in še veliko drugih živali.

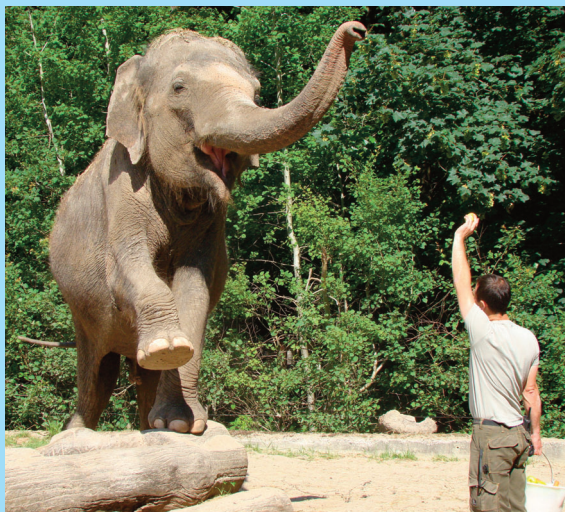
Ogledali smo si tudi staro kmečko hišo. Franci se je pohecal, da bi v njej kar prespal.

V ZOO sem si privoščil sladoled z okusom mete. Jedel sem ga prvič. Bil je dober. Maja pa si je privoščila kavico. Imeli smo še dobro lunch kosilo. Med seboj smo se pogovarjali in se hecali. Obiskali smo tudi trgovnico Pri medvedjem robu. Jaz sem si za spomin kupil kravico.

Sandra je vse poslikala za naš lep spomin.

Meni je bilo v živalskem vrtu všeč. Pa še lepo vreme smo imeli, saj smo ga naročili.

*Napisal uporabnik VDC Sožitje Kamnik
Matic Žerovnik*

USTVARJAJMO SKUPAJ

Tanja Šoštarič Tasič, Center Janeza Levca Ljubljana, OVI Jarše

Senzorične stekleničke

Material

Prazne plastične stekleničke z zamaškom, biserčki, gumbi in bleščice, kapljica čistila za posodo in kapljica olja. Vodo obarvamo s kapljico barvnega tuša.

Izdelava

V prazno plastenko položimo biserčke, majhne raznobarvne gumbčke, drobne elastike in figurice. Platenko napolnimo z vodo do roba. Dodamo bleščice, kapljico čistila za posodo in kapljico olja. Uporabimo olje za nego kože. Pokrov zalepimo na stekleničko z močnim lepilom. Zamašek lahko še dodatno zaščitimo z lepilnim trakom.

Stekleničko potresamo in opazujemo ples bleščic. Zaradi dodatka olja in čistila se bodo biserčki in bleščice počasneje premikali.

